STRUCTURE OF SYLLABUS

B.Ed. First Year

Part - I (a)

Papers	Theory Papers (Compulsory)	Internal Marks (20)*	External Marks (80)	Total Credits	Total hours	Total Marks
EDUCC-I	Childhood and Growing up	20*	80	4	60	100
EDUCC-II	Contemporary India & Education	20*	80	4	60	100
EDUCC-III	School Management, Administration & Assessment for Learning	20*	80	4	60	100
EDUCC-IV	A: Language Across the Curriculum.	10*	40	2	30	50
	B: Gender, School and Society	10*	40	2	30	50
EDUCC-V	Understanding disciplines and Pedagogy of School Subjects – (Select one method from each A & B group. Any two school subjects to be studied as methods)					
	A Group Method: (Marathi, Hindi, Urdu, Sanskrit, English, Science)	10*	40	2	30	50
	B Group Method: History, Geography, Mathematics	10*	40	2	30	50
	Total of Part I (a)	**100***	**400**	**20**	**300**	**500**

* Atleast two assignments and two tutorials for each of the perspective subject (EDUCC-I to IV) and one test and one assignment for pedagogy subject (EDUCC-V)

Part - II (a)

Sr. No.	Activities	No. of Activities	Internal Marks	Credits hours	Credit	Total
1.	Practice teaching lesson (5 lessons per method). Shall be guided, supervised and, evaluated by teacher educators only.	Ten Lessons	50	30	1	50
2.	Introduction and Demonstration of all standardized Micro Teaching Skills and Practice of Minimum Six skills.	Microteaching Lessons -06 (teach & re-teach) Bridge Lessons - 02 & Integrated Lesson - 01 (without re-teach)	100	120	4	100
3	Observation of Macro Lessons	Observation of Twenty Lessons (10 lessons of each method opted by the candidate)	20	30	1	20
4.	**Internship includes activities like;** • Attending and conducting morning assembly. • Conducting practice teaching lessons. • Preparing daily plan, unit plan and preparing and conducting unit test on the unit taught. • Preparing progress report using statistical measures. • Getting acquainted with school records. • Filed visits to support services in the school. • Conducting computer classes, SUPW& drawing classes. • Preparing students for cultural activities. • Celebrating the days. • Getting expert guidance from the senior teachers, and preparing a record of all these activities.	Duration: Four weeks (Completion of 10 Practice Teaching Lessons)	100	120	4	100

5	**Working with Community includes the activities like;** • Blood donation camp. • Survey • Shramdaan in public utility places. • Cultural Program • Visit to nearby places of historical and cultural importance. • Health check-up camp. • Awareness programme. • Engagement with the field; Task and assignments related to theory courses.		20	30	1	20
6.	**Psychological Experiments** 1. Work & Fatigue 2. Memory 3. Teacher's Attitude Test. 4. Learning Curve 5. Perception	05 Experiments	20	60	2	20
7	**Content test (Method A& B)** Preferably on the reopening day after Diwali Vacation.	Method – A& B (Upper Primary Level Class V to VII)	10	30	1	10
8.	**Practicum based on theory papers**		20	30	1	20
9.	**Prelims**		10	30	1	10
	Total of Part – II (b)		**350**	**480**	**16**	**350**
	Total of Part – II (a)		**400**	**20**	**300**	**500**
		Total II(a & b)				850

NOTE:
Before the commencement of Internship programme following workshops should be conducted like:

i. Lesson Planning,
ii. Evaluation ,
iii. Teaching Aids,
iv. Drawing,
v. Craft.

Part II (b)

Enhancing Professional Capacities (EPC)

(Courses under EPC shall be Internally Assessed)

Papers	Courses	Internal Marks		Credits Hours		Credit	Total
		Theory	Practical	Theory	Practical		
EPC-I	Critical Understanding of ICT	30	20	15	30	2	50
EPC-II	Health and Yoga Education	30	20	15	30	2	50
EPC-III	Reading & Reflecting on Text	00	50	00	60	2	50
	Total	60	90	30	120	6	150
	Total	150				6	
						Grand Total	1000

Note:

(1) The examination of theory papers shall be conducted by the University at the end of the academic year.

(2) The internal assessment of Part-II (a) & (b) shall be conducted by the concerned college and the folders of each of the student to be stored on the computer along with the files. It is to be shown to the local inquiry committee every year during the visit and certificate be obtained from them.

STRUCTURE OF SYLLABUS

B.Ed. Second Year

Part - I (a) & (b)

Papers Part I (a)	Theory Papers (Compulsory)	Internal Marks (20)*	External Marks (80)	Total Credits	Credit Hours	Total Marks
EDUCC-VI	Knowledge and Curriculum	20*	80	4	60	100
EDUCC-VII	Learning & Teaching	20*	80	4	60	100
EDUCC-VIII	A: Assessment for Learning	10*	40	2	30	50
	B: Creating an Inclusive School	10*	40	2	30	50
EDUCC-IX	Understanding disciplines and Pedagogy of School Subjects – (Select one method from each A & B group. Any two school subjects to be studied as methods)					
	A Group Method: (Marathi, Hindi, Urdu, Sanskrit, English, Science)	10	40	2	30	50
	B Group Method: History, Geography, Mathematics	10	40	2	30	50
EDUEC-I	**Optional course** (Any one of the following papers) A. Career Guidance and Counseling B. Computer in Education C. Distance Education D. Elementary Education E. Environmental Education F. Physical Education G. Population Education H. Value Education	20*	80	4	60	100
Part I (b)	**Annual Lesson** (One for each method(2) Internal Examiner from the same college and External Examiner from Concerned Practicing School) preferably the senior subject teacher or Headmaster.		(25X2)= 50	1	30	50
		100*	**450**	**21**	**330**	**550**

* Atleast two assignments and two tutorials for each of the perspective subject (EDUCC-VI to VIII and EDUEC-I) and one test and one assignment for pedagogy subject (EDUCC-IX)

Part II (a)

Sr. No.	Activities	No. of Activities	Internal Marks		Credits hours	Credit	Total
1.	**Practice Teaching Lesson (15 lessons per method).** 18 lessons shall be guided, supervised and, evaluated by teacher educators only and remaining 12 lessons to be guided, supervised and evaluated by mentor.	Thirty (30) Lessons	150		120	4	150
2.	**Observation of lessons**	Observation of twenty (20) lessons (10 lessons in each method opted by the candidate)	20		30	1	20
3.	**Internship: includes activities like;** • Attending and conducting assembly. • Conducting practice teaching lessons under the supervision of mentor and method masters. • Preparing daily plan, unit plan and preparing and conducting unit test on the units taught. • Preparing progress report using statistical measures. • Getting acquainted with school records. • Field visits to support services in the school. • Conducting computer classes, SUPW & drawing classes. • Preparing students for cultural activities. • Celebrating the	Duration: 16 weeks (Including 30 Practice Teaching Lessons)	100		480	16	100

	days. • Getting expert guidance from the senior teachers and preparing a record of all these activities. • Arranging Parent – Teacher Meet. • Conducting computer classes. • Arranging health-checkup camps. Health awareness activities like Yoga, meditation. • Arranging social gatherings. • Preparing year plan. • Administering some psychological tests. • Conducting action research projects undertaken • Seeking guidance from expert teachers.						
4.	**Psychological Experiments:** 1. Transfer of learning 2. Division of attention. 3. Intelligence 4. Span of Attention 5. Free Association	Five (05) Experiments	20		30	1	20
5.	**Content test (Method A &B)** Preferably first day after the end of Diwali Vacation	Method - A &B (Lower Secondary Level - Class VIII to X)	10		30	1	10
6.	**Practicum based on theory papers**		20		30	1	20
7.	**Cultural Activities**		20		30	1	20
8.	**Prelims**		10		30	1	10
			350		780	**26**	350
						Total II(a & b)	900

NOTE: **Before the commencement of Intership Program related Workshops should be conducted.**

Part II (b)

Enhancing Professional Capacities (EPC)
(Courses under EPC shall be Internally Assessed)

Papers	Courses	Internal Marks		Credit Hours		Credits	Total
		Theory	Practical	Theory	Practical		
EPC-IV	Understanding the self	00	50	00	60	2	50
EPC-V	Drama and Art in Education	30	20	15	30	2	50
		30	70	15	90	4	100
	Total	100				4	100
						Grand Total	1000

१

विवेक, ज्ञानअमृत व मोक्षप्राप्तीचे साधन म्हणजे शिक्षण-

प्रा. डॉ. म. पं. सुरवसे

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ,औरंगाबाद अंतर्गत

श्री कृष्ण बहुउद्देशीय समाजसेवी संस्था उस्मानाबाद संचलित,

कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, उस्मानाबाद.

शैक्षणिक वर्ष - २०२०-२१

College of Education,Osmanabad

Assignments

प्रशिक्षणार्थी :- कु गीता व्यंकटराव कोळी

हजेरी क्रमांक :- 16

मार्गदर्शक :-

अनुक्रमणिका

.क्र	तपशील	स्वाक्षरी
1	Paper - VI ज्ञान आणि अभ्यासक्रम 1> Assignment - 1 2> Assignment - 2	
2	Paper - VII अध्ययन आणि अध्यापन 1> Assignment - 1 2> Assignment - 2 (a) Assignment - 2 (b)	
	Paper VIII - A अध्ययनाचे मूल्यांकन 1> Assignment - 1 2> Assignment - 2	
4	Paper - VIII - B 1> Assignment - 1 समावेशित शिक्षण निर्मिती	
5	Paper - IX - A विज्ञान अध्यापन पद्धती Assignment - 1	
6	Paper IX - B गणित अध्यापन पद्धती Assignment - 1	
7	Paper - X पर्यावरण शिक्षण Assignment - 1 Assignment - 2	

विषय - ज्ञान आणि अभ्यासक्रम
पेपर क्र - VI
Assignment - 1

① ज्ञानाची संकल्पना व वैशिष्ट्य सांगून भारतीय व पाश्चात्य विचारवंताचे ज्ञानाविषयी चे विचार स्पष्ट करा.

ज्ञानाची संकल्पना -

व्यक्तीविकासाचा मुख्य पाया ज्ञानाला मानले जाते. ज्ञानाचे स्वरूप हे अत्यंत व्यापक असे आहे. आपण जेव्हा एखादे वाचन करतो, अनुभव घेतो किंवा सैद्धांतिक माहिती संकलित करतो सर्व प्राथमिक स्वरूपात असते. याच सैद्धांतिक माहितीचा अथवा अनुभवाचा उपयोग जेव्हा प्राप्त परिस्थितीत गरजेनुसार केला जातो. अर्थात माहितीचे उपयोजन परिस्थितीनुसार जेव्हा होते तेव्हा त्या माहितीचे रूपांतर ज्ञानात झालेले असते.

ज्ञान हे प्रत्येक व्यक्तीच्या आकलनावर आधारित असते. प्रत्येकजण प्रत्येक परिस्थितीचा वेगवेगळ्या दृष्टीकोनातून अर्थ लावत असतो.

उदा. एखादया व्यक्तीला एखादा अनुभव हा नकारात्मक आलेला असेल तर दुसऱ्या वेळी तो त्या अनुभवाचा आधार घेऊन प्रतिक्रिया देत असतो. मात्र एखादया व्यक्तीला तोच अनुभव सकारात्मक दृष्टीने आला असेल तर ती व्यक्ती त्या पदद्धतीने प्रतिक्रिया देत असते.

सर्वसामान्यपणे निश्चित अशी ज्ञानाची व्याख्या कोणीही केलेली दिसून येत नाही. कारण ज्ञान निश्चित चौकटीत बसविता येत नाही तसेच परिस्थितीनुसार ज्ञानाचे संदर्भ बदलत असतात. ज्ञान ही एक विकसनशील प्रक्रिया आहे. तरीही बरेच तज्ज्ञ ज्ञानाविषयी आपली मते मांडताना दिसतात. प्लेटोच्या मते, ज्ञान हे एक श्रद्धा आहे. यामध्ये कल्पनांनुसार स्वीकार व विस्तार अवबोधाच्या पातळीवर प्रत्येक जण करीत असतो. त्याचबरोबर काहींच्या मते, ज्ञानाचा संबंध व्यक्तीच्या संवेदना आणि अवबोधाशी असतो. बुदिधद्वारे माणूस ज्ञान प्राप्त करतो. त्यातून तंत्रज्ञानाची नूर्मिती होते. माणसांसाठी उपयुक्त साधनांचे उत्पादन होत त्यामुळे माणसाचे जीवन अधिकाधिक सुख - सुविधापूर्ण, सुकर आणि सुरक्षित होते. तसेच बुदधीच्या सहाय्याने माणूस नवीन ज्ञान निर्माणसुदधा करतो. जे समाजाच्या

ऐहीक प्रगतीला उपयुक्त ठरते तेच खरे ज्ञान होय.
ज्ञानाची तीन अंगे आहेत ती पुढीलप्रमाणे.

① ज्ञान प्राप्तीमधील प्रक्रिया - ज्ञानाच्या रचनेत, विविध मार्गांनी माहिती प्राप्त होत असते.

② ज्ञानाचे प्रकार : ज्ञान म्हणजे मानवाचे एकत्रित आ[illegible] होय. ह्या आकलनाचे वेगवेगळे किंवा ज्ञानाचे विविध प्रकार आहेत.

③ माहिती मिळवण्याचा हेतू विविध बाबींमध्ये ज्ञान मिळविण्याचा हेतू वेगवेगळा असतो.

ज्ञानाची वैशिष्ट्ये :

① ज्ञानाचक अभौतिक व अमूर्त स्वरुप :-
ज्ञान हे आकलन आहे. किंवा पडताळलेली विश्वास किंवा दोन कल्पनांमधील करार आहे किंवा संकल्पना, तत्वे, नियम यांची गोळाबेरीज म्हणजे ज्ञान अभौतिक, अमूर्त स्वरूपाचे आहे.

② ज्ञानाचे सामाजिक वैशिष्ट्ये :-
ज्ञान ही सामाजिक भागीदारी विषयक आ[illegible] आहे. हे एक सामाजिक उत्पादन आहे. स्त्री पुरुष यांच्या सामाजिक कृतीचे उत्पादन म्हणजे ज्ञान हे सामाजिक उभारले जाते. ज्ञान हे समाजातून प्राप्त होते व तेथु[illegible] त्याची उभारणी होते. ज्याचा आधार हा मानवाच्या सामाजिक कृती आहे.

③ ज्ञानाचक संचित स्वरुप :
कारण ज्ञान हे एका पिढीकडून भविष्य[illegible] पिढीपर्यंत रूपांतरीत होते. ज्ञान स्थिर नसते. नेहमी [illegible] होत राहते व पिढीचा विकास करते. नवीन गोष्टीला वास्तवाचे ज्ञान मिळते.

④ ज्ञान सापेक्ष प्रमाणात असते :
ज्ञान हे अनुभवाच्या सीमेतील वास्त[illegible] रचना आहे. त्यामुळे जे स्पष्टीकरण हे वैशिष्ट्ये [illegible] ते अर्थ निर्वचन हे वैशिष्ट्ये व स्वरुप आहे. अर्थनि[illegible] ज्ञान हे अवबोधापेक्षा ज्ञान माहिती घेणाऱ्याचे दृष्टि[illegible] विकसित करते.

Page No. : VEDHA
Date : / /

* भारतीय विचारवंतांचे ज्ञानाविषयीचे विचार :

① स्वामी विवेकानंद

स्वामी विवेकानंदांनी शिक्षणाचा अर्थ सांगताना म्हटले आहे 'शिक्षण म्हणजे मानवातील पूर्णत्वाचा अविष्कार होय' स्वामी विवेकानंदाच्या मते पूर्णत्व हे माणसाच्या अंतर्गत असते. ते सुप्त स्वरूपात दडलेले असते. त्याचा अविष्कार शिक्षणामुळे होतो. शिक्षणातूनच मानवाला पूर्णत्वाची प्राप्ती होते. मानवातील अध्यात्मीक शक्तीचा विकास होतो. स्वामी विवेकानंदांनी शिक्षणाद्वारे पूर्ण मनुष्य निर्माण व्हावा यावर भर दिला होता त्यांच्या मतानुसार 'शिक्षणाचा अर्थ पूर्ण मनुष्य निर्माण करणे होय. शिक्षणातून पूर्ण माणुस निर्माण झाला पाहिजे.

② महात्मा गांधी -

'साधी राहणी आणि उच्च विचारसरणी' याचे उत्तम उदाहरण म्हणजे महात्मा गांधी त्यांनी शिक्षणाची व्याख्या पुढीलप्रमाणे केली त्यांच्या मते- 'केवळ साक्षरता म्हणजे शिक्षण म्हणता येणार नाही. शिक्षणात सुरुवात पण नाही, तर माणसाच्या शारीरिक, मानसिक व अध्यात्मिक अंगामधील उत्कृष्टतेचा विकास व अभिव्यक्ती म्हणजे शिक्षण होय.

गांधीजींच्या मते, शिक्षण म्हणजे शरीर, मन आणि आत्मा यांचा उत्कृष्ट विकास होय. केवळ साक्षर होणे म्हणजे शिक्षण नव्हे. व्यक्तिमत्वाचा संपूर्ण विकास साधने हेच शिक्षणाचे ध्येय असले पाहिजे याठिकाणी गांधीजींनी 'शिक्षण म्हणजे माणूस घडविणे' हा विचार आग्रहपूर्वक मांडलेला दिसून येतो.

③ रविंद्रनाथ टागोर :

रविंद्रनाथांना निसर्गाबद्दल विलक्षण ओढ होती. त्यांच्याकाळात ब्रिटीशांनी निर्माण केलेल साचेबंद शिक्षण होते. शाळेतील वातावरण रुक्ष, कंटाळवाणे होते. विद्यार्थ्यांवर अनेक बंधने लादली जात. कोणत्याही प्रकारचे स्वातंत्र्य नव्हते. चाकोरीबद्ध अभ्यासक्रम होता. रवींद्रनाथांना ही बंधने असह्य वाटू लागली. रविंद्रनाथाच्या मनात शाळेविषयी, शिक्षणाविषयी व तेथील वातावरणाविषयी

विलक्षण तिटकारा निर्माण झाला. निसर्गसानिध्यात व्यक्तीच्या मनावरील कृत्रिम दडपणाचा त्याग करता येतो म्हणून निसर्गाचा अधिकाधिक उपयोग करून शिक्षण झाले पाहिजे असे त्यांना वाटत होते.

रूसोप्रमाणेच गुरुदेव टागोरांनीसुद्धा दडपण रहित शिक्षणाला प्राधान्य दिले होते. शिक्षणातून सर्व प्रकारची कृत्रिमता नाहीशी झाली पाहिजे व अत्यंत स्वाभाविक अवस्थेत मुलांचे शिक्षण झाले पाहिजे असेच या दोघांना वाटत होते.

* पाश्चात्य विचारवंतांचे ज्ञानाविषयीचे विचार :-

① जॉन डयुई -

जॉन डयुईने शिक्षणाचा अर्थ स्पष्ट करताना म्हटले आहे. 'शिक्षण म्हणजे अनुभवाचे पुनः संयोजन होय.' शिक्षण ही जीवनाची तयारी नव्हे प्रत्यक्ष जीवनच अशाप्रकारे त्यांनी शिक्षणाचा अर्थ स्पष्ट केला आहे.

जॉन ड्युईने अनुभवाला शिक्षण प्रक्रियेचा आत्मा म्हटले आहे. जीवन यशस्वी होण्यासाठी अनु कास धरावी लागते. बालकास खरे ज्ञान त्याच्या अनु मिळते. एका अनुभवापासून दुसरा अनुभव व दुसऱ्या अनुभवापासून तिसरा अनुभव याप्रमाणे अनुभवात भर पडत असते. त्यातूनच बालकाच्या ज्ञानात भर पड जॉन डयुईने शिक्षणाची व्याख्या 'शिक्षण म्हणजे अनु पुनःसंयोजन अथवा पुनर्निर्मिती होय' अशी केली.

② प्लेटो -

प्लेटोने मांडलेले शिक्षणाविषयक विचार अ मौलिक आहेत. प्लेटोने दिलेल्या शिक्षणाच्या काही पाहिल्यानंतर त्यांना अभिप्रेत असलेला शिक्षणाचा अधिक चांगल्याप्रकारे स्पष्ट होऊ शकेल.

'शरीर व आत्मा यांना त्यांच्या जन्मजा योग्यतेनुसार पूर्णत्वाप्रत नेणे म्हणजे शिक्षण.'

Page No. : VEDHA
Date : / /

'मुलांच्या जन्मजात शक्तींना संस्कारित पूर्णत्वाप्रत करून त्यांना अनुरूप अशा सद्गुणांचा विकास म्हणजे शिक्षण'

'चांगले शिक्षण म्हणजे चांगली माणसे जे निर्माण करते व चांगल्या माणसांना उदात्त वागणुकीची प्रेरणा देते ते'

वरील सर्व व्याख्येवरून प्लेटोच्या मते शिक्षणाची ध्येय कोणती असावी याची स्पष्ट कल्पना येते.

③ रुसो -

रूसोचे नाव निसर्गवादाचा पुरस्कर्ता म्हणून विशेष प्रसिद्ध असलेले दिसून येते. निसर्ग या शब्दाचे विविध अर्थ त्याने स्पष्ट केले.

रूसोच्या मते मूलतः चांगल्या प्रवृत्ती असणाऱ्या बालकाला कृत्रिम समाजापासून दूर ठेवावे निसर्ग हा चांगला आहे व समाज वाईट आहे. समाजाच्या संपर्का-मुळे व्यक्ती वाईट होत जातो. तर निसर्गाच्या संपर्कामुळे व्यक्ती शुद्ध व पवित्र राहते. निसर्ग म्हणजे माणसाची सहजप्रवृत्ती आहे. ज्यावेळेस बालक जन्माला येते त्यावेळी ते वाईट गुण स्वतःबरोबर घेवुन येत नाही. त्याच्या मूळ प्रवृत्ती त्यांच्या व्यक्तिविकासास व समाजधारणेस पोषक असतात.

प्रत्येक निसर्गाच्या सानिध्यात व्यक्तीचा विकास उत्तम प्रकारे घडून येतो. निसर्गाच्या सानिध्यात त्याला औपचारिक शिक्षण मिळाले नाही तरी त्याच्या अंगच्या मूळ शक्तींचा विकास निसर्गाच्या सहवासातच होतो. रूसोच्या मते डोंगर, नदया, झाडे, पशू, पक्षी या नैसर्गिक वातावरणात व्यक्तीच्या मूळ शक्तींचा परमोच्च विकास होतो.

रूसोने निसर्गाकडे परत चला या सूत्राचा पुरस्कार केला निसर्ग इश्वरनिर्मित म्हणून पवित्र आणि शुद्ध आहे. लहान बालक हे निसर्गनिर्मित म्हणून तेही पवित्र आणि शुद्ध आहे. निसर्ग हाच बालकाचा खरा शिक्षक आहे. बालकाच्या नैसर्गिक प्रवृत्तीच्या विकासाला पूर्ण संधी देणे हे खरे शिक्षण होय.

Page No. : VEDHA
Date : / /

रूसो यांच्या मते, 'बालकाच्या सर्व अवयव व शक्तीचा विकास म्हणजे शिक्षण होय.' माणसा तीन गोष्टीपासुन शिक्षण मिळते ① निसर्ग ② मा समाज ③ बाह्यसृष्टी

रूसोच्या मते बालकाला सामाजिक, दूषित वरणापासुन दूर ठेवावे. निसर्गाच्या व सृष्टीच्या सा बालकाला खेळू द्यावे.

अशाप्रकारे ज्ञानाची संकल्पना व वैशि सांगता येतील व भारतीय आणि पाश्चात्य विचा ज्ञानाविषयी विचार मांडले.

विवेक, ज्ञानअमृत व मोक्षप्राप्तीचे साधन म्हणजे शिक्षण-

प्रा. डॉ. म. पं. सुरवसे

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ,औरंगाबाद अंतर्गत

श्री कृष्ण बहुउद्देशीय समाजसेवी संस्था उस्मानाबाद संचलित,

कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, उस्मानाबाद.

<u>शैक्षणिक वर्ष - २०२०-२१</u>

चाचणीचे प्रश्न

Shrikrishna B.S.S College of Education,Osmanaba

प्रशिक्षणार्थी :- गुरव श्रीदेवी नागनाथ

हजेरी क्रमांक :- 38

मार्गदर्शक :- डॉ. प्रा. पेठेकर एस. एस.

Tutorial.

अनुक्रमणिका

अ.क्र	तपशिल	स्वाक्षरी
1)	बालकाची वाढ व विकास	
2)	समकालीन भारत व शिक्षण	
3)	शालेय व्यवस्थापन, प्रशासन	
4-A)	अभ्यासक्रमांतर्गत भाषा	
4-B)	लिंग, शाळा आणि समाज	
5-A)	मेथड - मराठी	
5-B)	मेथड - इतिहास	

Paper - 1 - बालकाची वाढ आणि विकास

Tutorial.

Page No. ③

1- विकासाच्या विविध उपपत्ती-चे शैक्षणिक महत्त्व विशद करा.

→ बालकाचा विकास कोणत्या अवस्थेतून होतो याचा अभ्यास अनेक शास्त्रज्ञांनी केला आहे. डॉ. सायमन यांनी इ.स. 1920 साली बुद्धिमान कसोट्या तयार केल्यात. त्याचबरोबर आलेल्या अनुभवातून अनेक शास्त्रज्ञांनी उपपत्ती मांडली आहेत — त्या पुढीलप्रमाणे —

* विकासाच्या उपपत्ती *

- (1) जिन पियाजे → बोधात्मक उपपत्ती / ज्ञानात्मक / बौद्धिक विकास उपपत्ती.
- (2) कोहलबर्ग → नैतिक विकास उपपत्ती.
- (3) एरिकसन → मनोसामाजिक विकास उपपत्ती / अवस्था / मानसशास्त्रीय उपपत्ती.

जिन पियाजे यांची बौद्धिक विकासाची उपपत्ती / ज्ञानात्मक / बोधात्मक उपपत्ती →

जिन पियाजे हे स्विस चे मानसशास्त्र

" विवेक ज्ञान अमृत व मोक्षप्राप्तीचे साधन म्हणजे शिक्षण "

डॉ. म. पं. सुरवसे

श्रीकृष्ण बहुउदेशिय समाजसेवी संस्था संचलित,

कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, उस्मानाबाद

शैक्षणिक वर्ष - २०२२-२३

Assignment

Shrikrishna B.S.S
College of Education,Osmanabad

प्रशिक्षणार्थीचे नाव :- रिना दत्तात्रय बादुले

हजेरी क्रमांक :- 14.

मार्गदर्शक :- प्रा. खुने आर.व्ही सर
डॉ.प्रा पवार डि.डि. सर.

Assignment

अनुक्रमाणिका

अ.क्र	घटकाचे नाव	स्वाक्षरी
1.	Paper VI – ज्ञान आणि अभ्यासक्रम	
2.	Paper VII – अध्ययन आणि अध्यापन	
3.	Paper VIII A अध्ययनाचे मुल्यांकन	
4.	Paper VIII B समावेशित शिक्षण निर्मिती	
5.	Paper IX A – विज्ञान अध्यापन पद्धती	
6.	Paper IX B – गणित अध्यापन पद्धती	
7.	पर्यावरण शिक्षण	

" विवेक ज्ञान अमृत व मोक्षप्राप्तीचे साधन म्हणजे शिक्षण "

डॉ. म. पं. सुरवसे

श्रीकृष्ण बहुउदेशिय समाजसेवी संस्था संचलित,

कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, उस्मानाबाद

शैक्षणिक वर्ष - २०२२-२३

Tutorial

प्रशिक्षणार्थीचे नाव :- अमृता नरसिंग लोमटे

हजेरी क्रमांक :- 07

मार्गदर्शक :-

ज्ञानाचे विविध प्रकार सांगून ज्ञान मिळविण्याचे विविध मार्ग सांगा.

ज्ञानाचे प्रकार :-

1) पर आणि अपरा ज्ञान :-

उपनिषदामध्ये ज्ञानाचे दोन भागात वर्गीकरण केले आहे. पर विद्या किंवा आत्मिक ज्ञान आणि अपरा विद्या किंवा भौतिक गणाचे ज्ञान. उपनिषदामध्ये म्हटले आहे की दोन्ही प्रकारचे ज्ञान स्व प्रकटीकरणासाठी आणि समाजाच्या चांगल्यासाठी माहिती असणे गरजेचे आहे. जी व्यक्ती वरील दोन्ही प्रकारचे ज्ञान मिळविले व योग्य प्रकारे त्याचा वापर करेल अशा व्यक्तीला यशस्वी व्यक्ती असे म्हणतात.

2) पूर्वज्ञान :-

मनुष्याच्या अस्तित्वाआधीपासून या प्रकारचे ज्ञान आहे. ऐतिहासिक काळापासून मनुष्याच्या विकासात अनुभवावर आधारलेले ज्ञान कारणीभूत आहे. सत्याचा शोध घेण्याच्या कमी पूर्वप्रचलीत कल्पना आणि अनुभव यांचा उपयोग निश्चित होतो व त्याचे मुख्य दुर्लक्षित करता येत नाही.

3) उत्तर ज्ञान :-

हे ज्ञानही तात्पुरते असते. अनुभवाच्या आधी हे ज्ञान मिळत नाही किंवा निरिक्षण केल्यानेही निष्कर्ष काढता येत नाही. शिक्षकांनी शिकवलेल्या किंवा पुस्तकात दिलेल्या गोष्टी प्रमाण मानून त्याप्रमाणे विद्यार्थी विद्यार्थी त्याचा स्वीकार करतात. परंतु हे योग्य नाही. काही वेळा प्रत्यक्ष प्रयोगानेही समस्या सुटत नाही. अशा वेळी योग्य व जाणत्या व्यक्तीला सल्ला देणे उचित ठरते.

4) बुद्धिमत्ता :-

ज्ञानाचा उपयोग गोष्टीसाठी केला जातो. तसेच ज्ञानाचा उपयोग वाईट गोष्टीसाठी केला जातो हे प्रत्येकाच्या बुद्धीवर अवलंबून आहे. या जगात सर्व गोष्टी परिवर्तनीय आहे. बदलत्या परिस्थितीनुसार विज्ञान व तंत्रज्ञान यांच्या प्रगतीमुळे व्यक्ती व समाजाचे प्रश्न व

विवेक, ज्ञानअमृत व मोक्षप्राप्तीचं साधन म्हणजे शिक्षण-

प्रा. डॉ. म. पं. सुरवसे

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ,औरंगाबाद अंतर्गत

श्री कृष्ण बहुउद्देशीय समाजसेवी संस्था उस्मानाबाद संचलित,

कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, उस्मानाबाद.

Int. Examiner
B.Ed. Annual Lesson Exam-2022

शैक्षणिक वर्ष - सन २०२१-२२

VK.
05/07/2022

ऑलरवासिता

Shrikrishn...
College of Edu. Osmanabad

(Khune R.V.)

प्रशिक्षणार्थी :- महामुनी राजश्री श्रीकांत

Nilam A.D.

हजेरी क्रमांक :- 28

मार्गदर्शक :- प्रा. डॉ. पवार सर

अध्यक्ष
वार्षिक पाठ परीक्षा
श्रीकृष्ण बी.एड.एस. कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, उस्मानाबाद
डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद

Scanned with CamScanner

पाठ नियोजनाची तात्विक पार्श्वभूमी -

अलिकडील काळात पाठनियोजनाच्या प्रक्रियेच्या अधिक सूक्ष्म विचार केला जातो. त्याच्या अभ्यासक्रमात दोन दृष्टिकोन आहेत.

भविष्यात काय करायचे हे ठरविण्यास घडणाऱ्या मुलभूत प्रक्रियांचा संच म्हणजे नियोजन प्रक्रिया -

त्याचा घटक शिकविताना घटकाची उद्दिष्टे निश्चित करणे.

कोणत्या परिस्थितीत आपण शिकवत आहे म्हणजेच त्या परिस्थितीतील आपल्या नियंत्रणाखाली असणारे घटक व नसणारे घटक यांचा विचार करणे.

विशिष्ट परिस्थितीत आपणास एखाद्या कृतीची काय निष्पत्ती होईल याचा विचार करणे.

त्या निष्पत्तीची उपयुक्तता विचारात घेऊन योग्य कृतीची निवड करणे.

अध्यापनासाठी नियोजन करावयाचे म्हणून शिक्षक विद्यार्थी कृती करतात ते म्हणजे नियोजन -

पाठ नियोजनामुळे शिक्षकाच्या मानसिक गरजा पूर्ण होतात. तो बौद्धिक दृष्ट्या अध्यापनात आंतरक्रिया कृति करतात

पाठात जी मूल्ये आहेत. त्या मूल्यांवर आधारित पाठ सादर करून त्यांना एक घटक मानणे
उदा. देशभक्ती, मानवप्रेम, समाजसेवा

घटक चाचणी

VEDHA
Page No. :
Date : / /

* संविधान तक्ता (द्विमिती / द्विमिती पटक)

	उपघटकाचे नाव	शैक्षणिक उद्दिष्टे												एकूण गुण
		ज्ञान			आकलन			उपयोजन			कौशल्य			
		दी	ल	व	दी	ल	व	दी	ल	व	दी	ल	व	
1.	आम्ल आम्लारी व क्षार			2 (2)	1 (5)				1 (2)			1 (2)		11
2.	वनस्पतींचे वर्गीकरण			2 (2)		1 (2)	2 (2)				1 (4)			10
3.	परिसंस्थेतील ऊर्जाप्रवाह				1 (5)		2 (2)		1 (2)					9

०४ १६ ०४ : ०६

Page No. :
Date : / /

① उदिष्टानुसार गुणविभागणी

इयत्ता - ९ वी विषय - विज्ञान

क्रम	उदिष्टे	गुण	शेकडा गुण
1	ज्ञान	04	13 %
2	आकलन	16	54 %
3	उपयोजन	04	13 %
4	कौशल्य	06	20 %
	एकुण =	30	100

② उपघटकानुसार गुणविभागणी

इयत्ता - ९ वी विषय - विज्ञान

क्रम	उपघटकाचे नाव	गुण	शेकडा गुण
1	आम्ल आम्लारी व क्षार	11	37 %
2	वनस्पतींचे वर्गीकरण	10	33 %
3	परिसंस्थेतील ऊर्जाप्रवाह	09	30 %
	एकुण =	30	100

③ प्रश्नप्रकारानुसार गुणविभागणी तक्ता

अ. क्र	प्रश्नप्रकार	प्रश्नसंख्या	गुण	शेकडा गुण
1	दिर्घोत्तरी	3	14	46 %
2	लघुत्तरी	4	8	27 %
3	वस्तुनिष्ठ	8	8	27 %
		एकुण =	30	100

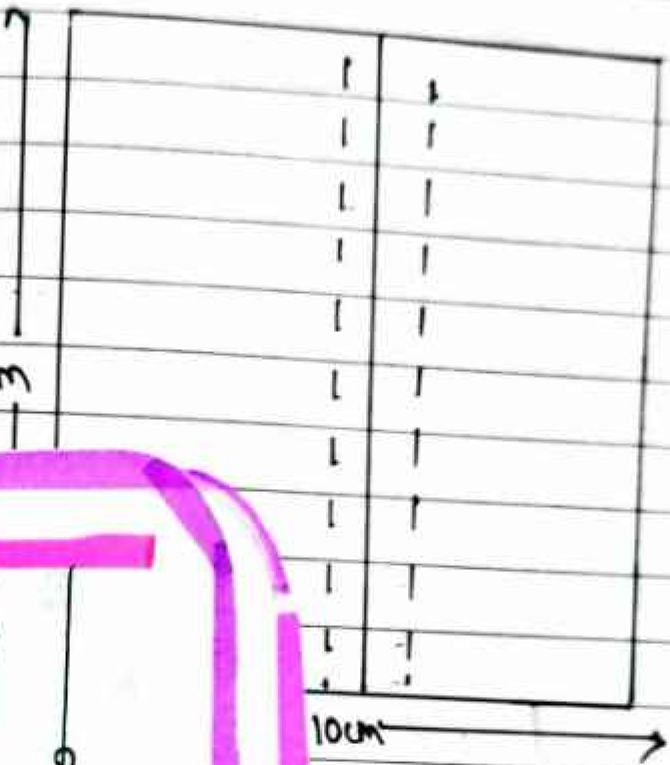

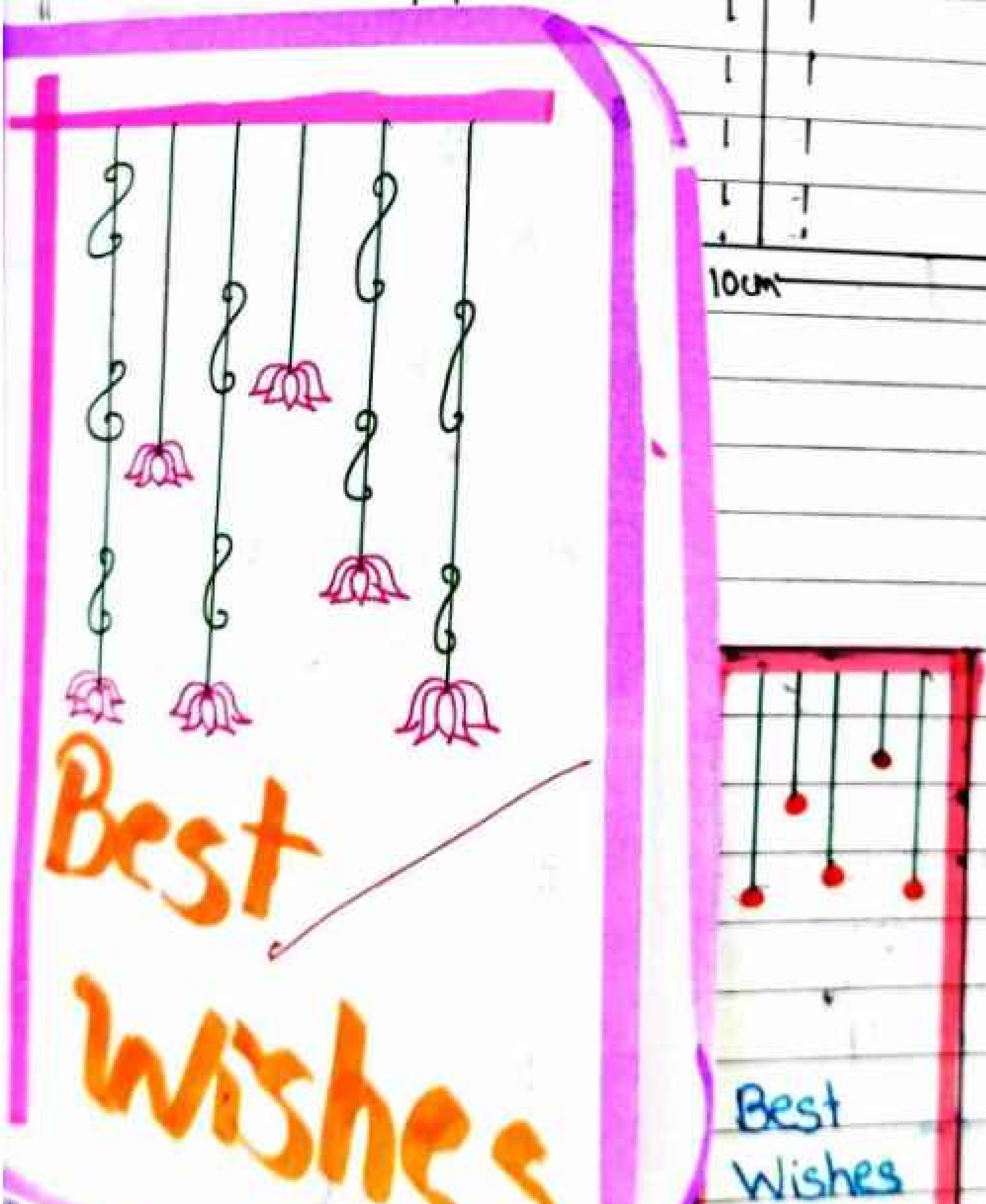

अशाप्रकारे शुभेच्छा कार्ड तयार करणे

अनुक्रमणिका

अ.क्र	तपशील	पृष्ठ क्र	स्वाक्षरी
	विभाग - अ प्रारंभिक विभाग		
1)	प्रस्तावना		
2)	ऋणनिर्देष		
3)	उदिदृष्टये		
4)	गरज		
5)	महत्व		
	विभाग - ब सैध्दांतिक विभाग		
1)	Assignment		
2)	Tutorial		
	विभाग - क प्रात्यक्षिक विभाग		
1)	वयक्तिक नृत्य		
2)	संदेश देणारी रांगोळी		
3)	आदिवासी समुह नृत्य कोळी गीत		
4)	निबंध्द लेखन		
5)	पथनाटय		
	समारोप		

विभाग - अ

प्रारंभिक विभाग

> प्रस्तावना :→

जगातील प्रत्येक व्यक्तिची अभिव्यक्तिची पदधत वेगळी असते. काही दृश्य, काही श्रवणीय, काही स्पर्शिक असू शकतात अभिव्यक्त कला शिक्षण म्हणजे कला, संगीत, नृत्य, नाटक, कविता, सर्जनशील लेखन, खेळ, सॅंड ट्रे इत्यादींचा अध्यापन-शिक्षण प्रक्रियेत वापर केला जातो जेणेकरुन या प्रक्रिया अधिक प्रभावी होतील आणि मुलांच्या सर्वांगीण विकासात मदत होईल.

कला म्हणजे संगीत, चित्रे, भाषा, मुद्रा, हालचाल आणी हातवारे यांच्याद्वारे विचार, अनुभव आणि भावना यांची पदधतशीर अभिव्यक्ती. कला बालकाला संवेदनाक्षम, भावनिक बौद्धिक आणि सर्जनशीलतेने समृद्ध करतात आणि त्याच्या सर्वांगीण विकासात मदत करतात. कला शिक्षण जीवन वाढवण्यास आणि सर्जनशील क्षमता उत्तेजित करण्यास, विविध कौशल्ये वाढविण्यात आणि मुलाचे समायोजन करण्यास मदत करते.

'नाट्य कला व शिक्षण' या प्रात्याक्षिक कार्याच्या माध्यमातून प्रशिक्षणार्थ्याला वेगवेगळ्या कलांचे प्रकार त्यांची गरज, महत्व वैशिष्ट्ये इत्यादिंचे महत्व व त्यांचा अभ्यास केला. या कार्यामुळे आपल्या जीवनात नाट्य व कला शिक्षण किती महत्वाचे आहे हे समजते.

विभाग - ब

सैधांतिक विभाग

Assinement

१) नाट्य, कला व संगीताची संकल्पना सांगून त्यांची शिक्षणातील भूमिका उदाहरणासह स्पष्ट करा.

अ) नाट्य

नाटक हा एक कला प्रकार आहे, जो व्यक्तीचा तणाव आणि संघर्षाचा शोध घेतो. हे सामान्यत: कलेचे स्वरूप आहे ज्यामध्ये संवाद आणि शारीरिक कृतींद्वारे कथा प्रेक्षकांसमोर सादर केली जाते. नाटकादरम्यान, कथेचा संवाद रंगभूमीच्या विविध घटकांद्वारे केला जातो, जसे की अभिनय, वेशभूषा, दृश्य, प्रकाशयोजना, संगीत, आवाज आणि संवाद. नाटकाचा बौद्धिक आणि भावनिक प्रभाव आणि त्यातून अभिनेता आणि प्रेक्षक या दोघांवर होणारा संदेश. नाटक हे आरशासारखे आहे ज्यामध्ये आपण आपल्या प्रतिमेचे मूल्यमापन करू शकतो आणि मानवी वर्तन आणि भावना खोलवर समजून घेऊ शकतो. जीवनातील सत्ये प्रकट करणाऱ्या, विविध काळ आणि त्यावरील सांस्कृतील दृष्टिकोन प्रतिबिंबित करणाऱ्या कथांद्वारे नाटक आपला दृष्टीकोन विस्तृत करते.

नाट्य शिक्षण - व्याख्या

नाट्यशिक्षण कलेचे नाट्य स्वरूप शैक्षणिक संसाधन म्हणून वापरते. यात अभिनय प्रशिक्षण देखिल समाविष्ट आहे जे मुलांच्या शारीरिक, सामाजिक, भावनिक आणि संज्ञानात्मक विकासात प्रोत्साहन देते.

क) संगीत

ध्वनी माध्यमातून इष्ट परिणाम साधण्यासाठी स्वर व लय या अंगांनी ध्वनीची हेतुपूर्वक रचना करण्यासाठी कला आणि ते करण्याचे साधन म्हणजे संगीत. संगीत म्हणजे पूर्णत्वास नेलेले गीत, अशी संगीताची व्याप्ती आहे. गीतास वाद्याची जोड असल्याशिवाय गीत सिद्ध होत नसल्याने त्यास व्यापक अविष्कार मानले आहे. गायक, वादक, रचनाकार, संगीतकार, साथ संगतकार या यांचा त्यात समावेश असतो. स्वरपट्टी वा सप्तक, धून, स्वरमेल, लय व ताल, गती वा वेग उच्चारण, जोश ध्वनीची प्रत ठरवणारा आवाजाचा पोत, हे संगीताचे महत्वाचे घटक आहे. योजनाबद्ध संगीतरचना आणि सादरीकरणासाठी प्रसंगानुरुप त्यात घडविलेले बदल असा संगीत प्रवास आहे.

भारतीय संस्कृतीमध्ये संगीताला खुप मोठी प्राचीन परंपरा आहे. संगीत ही अतिप्राचीन कला आहे. गायन, वादन आणि नृत्य या तिन्ही कलांना मिळून संगीत असे म्हणतात. संगीत हे सर्वांनी ऐकले पाहिजे. कारण संगीत हे प्रत्येकासाठी वेगवेगळ्या प्रकारात उपलब्ध आहे. संगीत ऐकल्याने आपले मन अगदी प्रसन्न होते.

संगीत - व्याख्या -

संगीत माणसाला मानसिक स्वास्थ्य प्रदान करण्याचे माध्यम आहे. 'सं' म्हणजे स्वर, 'गी' म्हणजे गीत, आणि 'त' म्हणजे ताल होय. संगीत कला ही सर्व कलामध्ये श्रेष्ठ कला मानली जाते. यामध्ये विविध प्रकार पडतात. उदा. सुगम संगीत, नाट्यसंगीत, भावगीते, भक्तिगीते, शास्त्रीय संगीत. संगीतातील राग, संगीतविषयक ग्रंथ इत्यादी

Tutorial :→

कार्यानुभव व चित्रकलेचे शिक्षणातील महत्व सांगून विदयार्थ्यांच्या सृजनशिल विकासातील नाटक व चित्रकलाची भूमिका सांगा.

कार्यानुभव :→

सद्याच्या जागतिकीकरणाच्या युगात मानवाला मानवी मूल्यवृद्धीसाठी स्वतःमध्ये असलेली कला, संस्कृती आणि जीवनातील भावनिक बाजू यांना वेळ देता येत नसल्याने त्यांचे जीवन नीरस होत चालले आहे एवढ्या व्यस्त काळात जेव्हा जेव्हा त्याला आपल्या परिसरात चाललेल लोकसंगीत, लोककला, लोकनाट्य या गोष्टी भेटतात तेव्हा तो खूप जिवंत होतो आणि या कलांचा आपल्या जीवनात समावेश करण्याचा विचार जागृत होतो. प्रार्थना, सभा, लोक-संगीत, सण-उत्सव, उपयुक्त आणि कलात्मक साहित्याची निर्मिती आणि जीवनमूल्यांचे बळकटीकरण अशा कार्यानुभव विभागाच्या कार्यक्रमांतून त्या विचारांची पूर्तता होते असेही म्हटले जाते - "निरोगी शरीरात निरोगी मन वसते."

कार्यानुभवचे शिक्षणातील महत्व -

① श्रमप्रतिष्ठा श्रम आणि कौशल्यांवर आधारित कामे करणे, तसेच श्रमजीवी लोकांबद्दल आदराची भावना ठेवून सन्मान करणे.

② उदयोजकतेचे शिक्षण विदयार्थ्यांमध्ये उदयोजकतेविषयी असलेल्या सुप्त गुणांचा विकास करणे, तसेच उपजत असलेल्या गुणांना वाव देऊन उदयोजकतेविषयीचे आवश्यक ज्ञान देणे.

③ जीवनक्षमता विकसित करणारी कौशल्ये विदयार्थ्यांच्या गरजा व समस्या यांच्याशी निगडित उपक्रमांदवारे निरोगी व आनंदमय जीवन जगण्यासाठी कौशल्ये विकसित करणे.

विभाग – क

प्रात्यक्षिक विभाग

१) वयक्तिक नृत्य :→

महाराष्ट्र भूमी ही जन्मभूमी :→

ही मायभूमी, ही जन्मभूमी, ही कर्मभूमी अमुची
महावंदनीय, अति प्राणप्रिय ही माय मराठी अमुची
ही मायभूमी ही जन्मभूमी ही कर्मभूमी अमुची
महावंदनीय, अति प्राणप्रिय ही माय मराठी अमुची
हा अमुचा आहे बाणा, ही अमुची आहे बोली,
अस्मानी झळके भव्य पताका, भगव्या जरीफटक्याची
ही मायभूमी, ही जन्मभूमी ही कर्मभूमी अमुची
महावंदनीय, अति प्राणप्रिय ही माय मराठी अमुची
राकट देशा, कणखर देशा, दगडांच्या देशा,
प्रणाम माझा घ्यावा, हे श्री महाराष्ट्र देशा....
भीमा, वरदा, कृष्णा, कोयना भद्रा गोदावरी....
एकपणाचे भरती पाणी, मातीच्या घागरी....
योग्यांची अन संतांची, भक्तांची माळकऱ्यांची,
ही देव श्री देश अन धर्मासाठी प्राण वेचणाऱ्यांची...
योद्धांची अन वीरांची, तलवारीच्या पात्याची,
देशाचे रक्षण करण्यासाठी जीव खर्चणाऱ्यांची.....
ही भूमी सप्तसूरांची रंगांची अष्टकलांची,
काव्याची, शास्त्रविनोदाची, ही भूमी साहित्याची....
महाराष्ट्र भूमी ही जन्मभूमी, ही कर्मभूमी अमुची
[illegible] ही माय मराठी अमुची....

२) संदेश देणारी रांगोळी

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	दिनांक पाठ्य / घटक	शाळा	वर्ग व तुकडी	पर्यवेक्षकाची स्वाक्षरी
१	२) वनस्पती : रचना व कार्य घटक - मुळ - रचना कार्य	जिवनराव गोरे हायस्कूल उस्मानाबाद	7 वी	
२	२) वनस्पती : रचना व कार्य घटक - खोड पान - रचना कार्य	जिवनराव गोरे हायस्कूल उस्मानाबाद	7 वी	
३	३) वनस्पती : रचना व कार्य घटक - फुल फळे	जिवनराव गोरे हायस्कूल उस्मानाबाद	7 वी	
४	१४) ध्वनी : ध्वनीची निर्मिती घटक - कंपन	जिवनराव गोरे हायस्कूल उस्मानाबाद	7 वी	
५	१४) ध्वनी : ध्वनीची निर्मिती घटक - ध्वनीची उच्चनीचता	जिवनराव गोरे हायस्कूल उस्मानाबाद	7 वी	
६	१०) बँक व सरळव्याज विविध खाते	जिवनराव गोरे हायस्कूल उस्मानाबाद	7 वी	
७	१०) बँक व सरळव्याज एकुण व्याज मुद्दल काढणे	जिवनराव गोरे हायस्कूल उस्मानाबाद	7 वी	
८	११) वर्तुळ घटक - वर्तुळाचा परिघ	जिवनराव गोरे हायस्कूल उस्मानाबाद	7 वी	
९	११) वर्तुळ घटक - वर्तुळकंस	जिवनराव गोरे हायस्कूल उस्मानाबाद	7 वी	
१०	११) वर्तुळ घटक - केंद्रिय कोन व कंसाचे माप	जिवनराव गोरे हायस्कूल उस्मानाबाद	7 वी	

Int. Examiner
Dr. B.A.M.U. Aurangabad.
Annual Lesson Exam-2022
5/07/2022.

प्रमाणपत्र

Shri Kharmale P.B

Shrikrishna B.S.S
College of Edu. Osmanabad

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री / श्रीमती महामुनी राजश्री श्रीकांत

हजेरी क्रमांक (28) यांनी सराव पाठ नियोजन टाचणा नुसार १० पाठा पैकी

विज्ञान व गणित पाठाचे नियोजित विद्यालयात अध्यापन केले आहे.

विभाग प्रमुख

दिनांक :

प्राचार्यांची स्वाक्षरी
Principal
Shrikrishna B.S.S
College of Edu. Osmanabad

7/7/22

अंतर्गत परीक्षक
नाव व सही
(Khume R.V.)

अध्यक्ष
वार्षीक पाठ परीक्षा
श्रीकृष्ण बी.एस.एस. कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, उस्मानाबाद
डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद
नाव व सही

बहिस्थ परीक्षक
नाव व सही
Nikam A.D.

सराव पाठ टाचणाचा

पाठाची शाळा : जिवनराव मोरे हायस्कुल अमानाबाद
वर्ग : ७ वी   तुकडी : ७ वी
दिनांक : ४ । ११ । २०२२   वेळ : ३५ मी

आराखडा

घटक : २) वनस्पती : रचना व कार्य
उपघटक : मुळ   अपेक्षित-पूर्वज्ञान : वनस्पतीविषयी माहिती
पाठघटक : रचना, कार्य   नियोजित शैक्षणिक साहित्य : झाडांची मुळे

पाठाच्या पायऱ्या	पाठमुद्दे	विशिष्ट उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे	शिक्षक कृती	अध्ययन अनुभूती विद्यार्थीकृती	शैक्षणिक साहित्य / फलककार्य	मूल्यमापन (उद्दिष्टांचे मापन)
१	२	३	४	५	६	७
सज्जता प्रवर्तन		उद्दिष्ट - विद्यार्थ्यांचे पुर्वज्ञान जागृत करणे. स्पष्टीकरण - विद्यार्थी पुर्वज्ञानावर आधारित प्रश्नांची उत्तरे देतो.	शिक्षक कथन करून, प्रश्न विचारून प्रस्तावना करतात. १) वनस्पती दाखवून त्यांची नावे विचारतात. २) परिसरातील विविध वनस्पती आपणास कशामुळे सहज ओळखता येतात. आपण वनस्पतीच्या या अवयवांची आता सविस्तर ओळख करुया.	श्रवण करतो. निरीक्षण करतो. विद्यार्थी उत्तरे देतो.		तोंडी.
हेतुकथन	मुळ	उद्दिष्ट - विद्यार्थ्यांना शिर्षक समजण्यास मदत करणे. स्पष्टीकरण - विद्यार्थी शिर्षक समजतो.	आज आपण वनस्पतींची रचना व कार्य या मधील 'मुळ' हा घटक अभ्यासणार आहोत. हा घटक अत्यंत महत्वाचा आहे.	श्रवण करतो	२. वनस्पती : रचना व कार्य * मुळ	लेखी
विषयप्रतिपादन		ज्ञान - उद्दिष्ट - विद्यार्थ्यांना वनस्पतींच्या मुळाविषयी माहिती सांगणे. स्पष्टीकरण - विद्यार्थ्यांना वनस्पतींच्या मुळाविषयीची माहिती समजते.	शिक्षक मुळ म्हणजे काय ते सांगतात. १) बीयांच्या आतून जमिनीच्या दिशेने वाढणाऱ्या भागास आदिमुळ म्हणतात. २) जमिनीखाली आधारासाठी वाढणाऱ्या वनस्पतींच्या या अवयवास मुळ म्हणतात. शिक्षक आकृतीद्वारे स्पष्ट करतात.	श्रवण करतो. निरीक्षण करतो.		लेखी

पाठाच्या पायऱ्या	पाठ्यमुद्दे	विशिष्ट उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे	शिक्षक कृती	अध्ययन अनुभूती विद्यार्थीकृती	शैक्षणिक साहित्य / फलककार्य	मूल्यमापन (उद्दिष्टाचे साधन)
१	२	३	४	५	६	७
वि ष य प्र ति पा द न		आकलन - उद्दिष्ट :- विद्यार्थ्यांना मुळाची संकल्पना, रचना, व कार्य सांगणे. स्पष्टीकरण - विद्यार्थी मुळाची रचना व कार्य समजतो.	शिक्षक आकृतीच्या साहाय्याने मूळ या विषयीची रचना स्पष्ट करतात. 1) मुळे झाडाला आधार देतात अशा प्रकारच्या मुळांना सोटमूळ म्हणतात त्यांना उपमुळे फुटतात व तिरपी वाढून पसरतात.	श्रवण करतो निरीक्षण करतो.		लेखी तोंडी
		उपयोजन - उद्दिष्ट - दैनंदिन जिवनात मूळ कसे कार्य हे समजविणे. स्पष्टीकरण - दैनंदिन जिवनात मुळाचे कार्य त्या वनस्पतीसाठी कसे उपयोगी आहे समजतो.	2) मुळांच्या टोकांच्या भागावर केसासारखे धागे असतात त्यांना मुलरोम म्हणतात. 3) मुळांच्या भागाला इजा होता नये म्हणून त्यावर टोपीसारखे आवरण असते त्याला मूलटोपी म्हणतात.	श्रवण करतो निरीक्षण करतो.	मूळ ↓ ↓ सोटमूळ तंतुमय मूळ	
		कौशल्य - उद्दिष्ट :- विद्यार्थ्यांनी आकृती काढण्याचे व वनस्पतीच्या अवयवांची माहिती असण्याचे कौशल्य विकसित करणे. स्पष्टीकरण - विद्यार्थी वनस्पती विषयाची माहिती मिळवतो.	4) खोडापासून फुटणाऱ्या तंतुसारख्या मुळांना तंतुमय मुळे म्हणतात. अशाप्रकारे हा घटक आज आपण अभ्यासला आहे.	निरीक्षण करतो. विद्यार्थी सहभाग	 तंतुमय मूळ	लेखी तोंडी
		मनोवृत्ती - उद्दिष्ट - विद्यार्थ्यांमध्ये वैज्ञानिक दृष्टीकोन निर्माण करणे. स्पष्टीकरण - विद्यार्थ्यांमध्ये वैज्ञानिक दृष्टीकोन निर्माण होतो.				
सं क ल न		उद्दिष्ट - प्राप्त ज्ञानाचे दृढीकरण करणे. स्पष्टीकरण - विद्यार्थी प्राप्त ज्ञानावर उत्तर देतो.	प्रश्न :- 1) मुळ कशास म्हणतात 2) मुळांच्या सभोवताल आवरणाच्या भागास काय म्हणतात.	विद्यार्थी उत्तर देतो.		तोंडी

पाठ टाचण (जोडपान)

पाठाच्या पायऱ्या	मापनाचे उद्दिष्ट	शिक्षक कृती	फलककार्य/शै. साहित्य
१	२	३	४
उपयोजन	उपयोजन/कौशल्य/मनोवृत्ती		
	उद्दिष्ट - प्राप्त ज्ञानाचे येणाऱ्या परिस्थितीशी सांगड घालणे.	प्र. तुमच्या परिसरातील असणाऱ्या वेगवेगळ्या वनस्पतींच्या मुळांबद्दल माहिती सांगा.	
	स्पष्टीकरण - विद्यार्थी प्राप्त ज्ञानाशी सांगड घालतो.		
मूल्यमापन	ज्ञान/आकलन		प्रश्नांची उत्तरे द्या.
	उद्दिष्ट - अध्ययन अनुभूती तपासून पाहणे.		1) मुळांचे प्रमुख दोन प्रकार कोणते.
	स्पष्टीकरण - प्राप्त ज्ञानाच्या आधारे उत्तर देतो.		2) तंतुमय मुळे [illegible] म्हणतात
गृहपाठ	स्वयंअध्ययन		
	उद्दिष्ट - विद्यार्थ्यांना स्वयंअध्ययनास प्रेरणा देणे.	गृहपाठ :- 1) कापूस आणि [illegible] यामध्ये भिजवलेले हरभरे मटकीचे दाणे ठेवा व तीन-चार दिवसांनी बियांमध्ये होणाऱ्या बदलांची नोंद करा.	
	स्पष्टीकरण - विद्यार्थी स्वयंअध्ययन करतो.		

मार्गदर्शक प्राध्यापकांची स्वाक्षरी

निरीक्षण तक्ता

		अतिउत्तम	उत्तम	समाधानकारक	बरा	असमाधानकारक
१.	पाठाचे नियोजन					
	१) पाठटाचण लेखन		✓			
	२) उद्दिष्ट व स्पष्टीकरणे		✓			
	३) पाठाच्या पायऱ्या		✓			
२.	आशयाची तयारी					
	१) आशयज्ञान		✓			
	२) संकल्पनेतील सुस्पष्टता		✓			
	३) विषयाचे सादरीकरण		✓			
	४) प्रश्न पध्दत		✓			
	५) भाषा शुध्दता, उच्चार स्पष्टता			✓		
३.	वर्ग व्यवस्थापन					
	१) वर्ग नियंत्रण		✓			
	२) विद्यार्थी सहभाग		✓			
	३) शंका समाधान		✓			
	४) वर्गाचे चैतन्य			✓		
४.	शैक्षणिक साहित्य / फलक कार्य					
	१) साहित्याचा वापर		✓			
	२) साहित्याची आकर्षकता			✓		
	३) फलक लेखन			✓		
	४) शैक्षणिक साहित्याची हाताळणी			✓		
	५) साहित्य वापराचे नियोजन			✓		

सूचना व अभिप्राय : पाठक्रमांक :

दिनांक :

- पाठ [illegible] [illegible]
- शि. [illegible] [illegible],

पर्यवेक्षक प्राध्यापकांची स्वाक्षरी